

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 10 Jild 4

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 10 (4) - 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалохонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Муҳаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Аҳмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пулатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Jale Özlem, Murodaliev Rakhmonali, Askarov Ollabergan</i> ABOUT ARCHAEOLOGICAL SURVEY IN TASHKENT REGION (2022)	9-17
<i>Хомиджонова Мафтунахон</i> АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ СЕВЕРО-ЗАПАДНОЙ УСТРУШАНЫ, В ЧАСТНОСТИ БАСЕЙНА ЗААМИНСУ	18-26
<i>Nig'matullayev Ibrohim</i> SHIA JAMOALARINING MUQADDAS JOYLARI VA ZIYORATLARI	27-32
<i>Arslonbekov Nursulton</i> ZIYOVUDDINXON IBN ESHON BOBOXONNING ARAB MAMLUKATLARIDA BO'LGAN DASTLABKI SAFARI VA UNING NATIJALARI	33-36
<i>Nasirillayeva Nodirabegim</i> ABDULLA NOSIROVNING "TURON" KUTUBXONASIDAGI FAOILAYATI	37-42
<i>Tuyev Fazliddin</i> NAVOIY VILOYATIDA SOG'LIQNI SAQLASH BORASIDA O'ZARO TASHQI HAMKORLIK ALOQALARI	43-47
<i>Davlatova Shoirra</i> TURKISTON SOVET AVTONOMIYASINING E'LON QILINISHI VA O'LKADA BOLSHEVIKLARNING BOSHQARUV TASHKILOTLARI	48-53
<i>Muminov Azizbek</i> TURIZM SOHASIDA EKOLOGIK BILIM VA EKOLOGIK MADANIYATNI YUKSALTIRISH	54-59
<i>Abdullayev Elbek</i> AMIR TEMUR VA MUZAFFARIYLAR DAVLATI O'RTASIDA MUNOSABATLARNI YO'LGA QO'YILISHI	60-63
<i>Turg'unov Sherzod</i> NAMANGAN VILOYATI SANOAT KORXONALARIDA MEHNATKASHLAR UCHUN YARATILGAN SOG'LIKNI SAQLASH, SPORT-SOG'LOMLASHTIRISH VA MADANIY – MA'RIFIY SOHADAGI SHAROITLAR HAQIDA FIKR MULOHAZALAR	64-71

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Berdaliyeva Muxabbatxon</i> O'ZBEKISTONDA UY-JOYNI MOLIYALASHTIRISHNI TARTIBGA SOLISH: IQTISODIY VA HUQUQIY JIHATLARI	72-79
<i>Ergashev Jahongir</i> KICHIK BIZNES FAOLIYATIDA TA'MINOT ZANJIRINI BOSHQARISHNING NAZARIY JIHATLARI	80-84
<i>Imomov Xolmurod</i> TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY YONDASHUVLARI	85-90

<i>Атамуратов Шерзод, Самадов Салоҳиддин</i> ИННОВАЦИОН ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТНИ МОЛИЯЛАШТИРИШНИНГ НАЗАРИЙ- УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ	91-99
<i>Қодиров Музаффар</i> РАҚОБАТ МУҲИТИДА ТАШКИЛОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ СТРАТЕГИЯСИ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШНИНГ УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ	100-108
<i>Amiriddinova Muslima</i> ANALYSIS OF TOURISM SERVICE TYPE AND GENERAL CATERING TO INCREASE THE TRAFFIC AND TRAFFIC	109-114
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Yuldashev Tazabay</i> DARVIN VA MARKS TA'LIMOTI INSON BORLIG'INI OBYEKTIV TUSHUNTIRISHNING XULOSASI SIFATIDA	115-119
<i>Sultanov Og'abek</i> SHARQDA YOSHLAR MAS'ULIYATIGA DOIR FALSAFIY QARASHLAR RIVOJI	120-123
<i>Tursunkulova Shaxnoza</i> HADISLARDA INSONNING GO'ZAL FAZILATLARI XUSUSIDA	124-127
<i>Khushbokov Oybek</i> THE "TEACHER" PHENOMENON IN THE HISTORICAL AND PHILOSOPHICAL SPACE OF CULTURE	128-134
<i>Tojaliev Abduqosim</i> YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA ZAMONAVIY KADRLAR TAYYORLASH TIZIMINING INNOVATSION ISTIQBOLLARI	135-139
<i>Sadullaeva Matluba</i> NUMBER AS THE ESSENCE OF THINGS: PYTHAGOREAN PHILOSOPHY	140-145
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Mirzakamolova Maftuna</i> ASSOCIATIV LINGVISTIKA VA UNING XUSUSIYATLARI	146-150
<i>Temirova Hayotxon</i> DIALECT CLASSIFICATION AND PHONETIC CHARACTERISTICS OF UZBEK DIALECTS IN THE SURKHANDARYA REGION	151-155
<i>Surmilova Elena</i> LINGUISTIC AND CULTURAL CHARACTERISTICS OF TONGUE TWISTERS: A LITERATURE REVIEW	156-164
<i>Mahmudova Nigoraxon</i> PRAGMALINGVISTIKADA IKKI YO'NALISH	165-169
<i>Ergasheva Gulshan</i> NEMISCHA FRAZEOLOGIZMLARNING STRUKTUR-SEMANTIK TAHLILI (INSON INTELLEKTUAL SALOHİYATINI IFODALOVCHI IBORALAR MISOLIDA)	170-174
<i>Masharipova Valentina</i> DIFFICULTIES CLASSIFYING PARALINGUISTIC MEANS IN A LITERARY TEXT	175-182

Ibragimova Gulshan

O'ZBEK SHOIRLARI VA ADIBLARI IJODIDA CHINOR DARAXTI OBRAZI 183-188

12.00.00 – YURIDIK FANLAR*Халиқулов Комолиддин*“COMITAS GENTIUM” ДОКТРИНАСИННИНГ ХОРИЖИЙ ДАВЛАТ СУД
ҚАРОРЛАРИНИ ТАҲ ОЛИШ ВА ИЖРО ЭТИШГА ТАЪСИРИ 189-195*Yakubov Xushnudbek*

TERRORIZMNING KELIB CHIQUISH SABAB VA OMILLARI 196-202

*Mutalov Oybek*O'ZBEKISTONDA ELEKTRON SHARTNOMALARNING HUQUQIY TARTIBI:
MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR 203-208*O'razbayev Laziz*DAVLAT BUYURTMASI ASOSIDA YARATILGAN MUALLIFLIK HUQUQI
OBJEKTLARINING HAMDA XIZMAT ASARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI 209-214*Arslonqulova Aziza*INTELLEKTUAL MULK HUQUQINI XALQARO XUSUSIY HUQUQDA TARTIBGA
SOLISH MASALALARI 215-219**13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI***Saidova Kamola*КОМПАРАТИВНЫЙ АНАЛИЗ РОЛИ ШКОЛЫ И УНИВЕРСИТЕТА В ВОСПИТАНИИ
ЗАПАДНОЙ МОЛОДЕЖИ 220-225*Jumaniyozova Muhayyo*OLIV TA'LIMDA IJTIMOIV-GUMANITAR FANLARNI O'QITISHGA
KREATIV YONDASHUVNING ZARURATI 226-232*O'smanova Diloromxon*BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING ADABIY-NUTQIY KOMPETENSIYALARINI
SHAKLLANTIRISH VA TASHXISLASHNING ASOSIY MEZONLARINI ANIQLASH 233-240*Nasriddinov Dadaxon*OLIV HARBIV TA'LIMDA FIZIKA O'QITISH SAMARADORLIGINI MOBIL ILOVALAR VA
ROBOTOTEKNIKA ELEMENTLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YUZASIDAN
AMALGA OSHIRILGAN ISHLAR 241-250*Fayziyeva Dildora, Rajabova Gulchexra*BO'LAJAK PEDAGOGLARNING MEDIA KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH
ISTIQBOLLARI 251-259*Marhabo Sayfulloyevna*BUXORO JADIDLARINING TA'LIM-TARBIYAGA OID ASARLARIDA MILLIV
TARBIYA MUAMMO SIFATIDA 260-267*Юсупов Лутфуллоҳ*

КРЕАТИВ ТАЪЛИМНИ ЖАМИЯТ РАВНАҚИДАГИ АҲАМИЯТИ 268-272

Norboyev Farhod

INNOVATSIYALAR MANBALARI: AKTYOR-TARMOQ NAZARIYASI 273-278

Received: 30 September 2024

Accepted: 5 October 2024

Published: 10 October 2024

Article / Original Paper

INCREASING ECOLOGICAL KNOWLEDGE AND ECOLOGICAL CULTURE IN TOURISM

Muminov Azizbek Ziyoviddinovich

Doctor of Philosophy in Historical Sciences,
Associate Professor of the Department of World History,
Tashkent Pedagogical Institute named after Nizami
Email: m.azizbek14051983@gmail.com

Abstract. This article presents Decrees and decrees of the Republic of Uzbekistan on tourism, environmental education, environmental protection and ecological balance, improving environmental culture, increasing public participation in nature protection, proposals and recommendations for improving environmental knowledge and culture in tourism.

Key words: tourism, environmental education, environmental education, environmental culture, environmental law, June 5 - World Environment Day, the concept of environmental education in the Republic of Uzbekistan.

TURIZM SOHASIDA EKOLOGIK BILIM VA EKOLOGIK MADANIYATNI YUKSALTIRISH

Muminov Azizbek Ziyoviddinovich

Nizomiy nomidagi TDPU Jahon tarixi kafedrasida dotsenti,
tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori

Annotatsiya: Ushbu maqolada turizm, ekologik bilim, ekologik ta'lim, atrof-muhitni muhofaza qilish va ekologik muvozanatni ta'minlash, ekologik madaniyatni yuksaltirish, tabiatni muhofaza qilishda jamoatchilikning faolligini oshirishga oid O'zbekiston Respublikasi farmon va qarorlari, turizm sohasida ekologik bilim va madaniyatni yuksaltirish bo'yicha taklif va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: turizm, ekologik bilim, ekologik ta'lim, ekologik madaniyat, ekologik huquq, 5 iyun – Butunjahon atrof-muhitni muhofaza qilish kuni, O'zbekiston Respublikasining ekologik ta'lim konsepsiyasi.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I10Y2024N08>

Kirish. Tarixga nazar tashlasak kishilik jamiyatining barcha bosqichlarida tabiat insonning hayotiy faoliyati uchun zaruriy energiya va moddalar manbai bo'lib xizmat qilib kelmoqda. Agar inson tabiat bilan muvofiqlikda yashashni, uning ne'matlaridan foydalanishni va go'zalliklaridan zavqlanishni istasa, u tabiat sharoitlarini qabul qilishi va o'z ehtiyojlarini qondirish uchun atrof-muhitga ta'sir etayotgan ma'lum chegaralarga rioya qilishi zarur.

Hozirgi davrda barqaror ekologik vaziyatni va tabiiy atrof-muhitning musaffoligini saqlash, shuningdek, tabiiy resurslardan turizm maqsadlarida oqilona foydalanishni taqazo etadigan ekologik ong va madaniyatni insonlarda yanada rivojlantirishga kuchli e'tibor berilmoqda. "Eng muhim masala – aholining ekologik madaniyatini oshirish haqida jiddiy bosh

qotirishimiz zarur.bunga yosh avlod qalbida ona tabiatga mehr-muhabbat, unga daxldorlik hissini tarbiyalash orqali erishish mumkin” [1]. Shu sababli, yurtimizda ekologiya sohasidagi ta’lim-tarbiya va targ’ibot ishlari ahvolini yaxshilash, shuningdek, ekologik madaniyat an’analarini tiklash va rivojlantirish tendensiyalarining ilmiy-nazariy asoslarini ishlab chiqish va takomillashtirish bugungi kunda obyektiv zaruratga aylangan.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Atrof-muhitga ehtiyotkorona munosabatda bo’lish, tabiat ne’matlaridan oqilona foydalanish juda qadim zamonlarga borib taqaladi. O’zbekiston hududida yashagan ajdodlarimiz qadim-qadim davrlardan beri tabiatni sevib, ardoqlab kelgan. Inson o’zlarini yashab turgan muhitning bir bo’lagi sifatida his qilishga odatlanganlar. Jumladan, zardushtiylik dinining muqaddas kitobi bo’lmish “Avesto”ni bu boradagi ilk manba deyish mumkin[4]. Milliy ma’naviy-ekologik qadriyatlarimizning asosi bo’lgan “ezgu fikr, ezgu so’z, ezgu amal” g’oyasi atrof-muhitni muhofaza qilish insonning burchi ekanligini ta’kidlaydigan ko’plab qoidalar va yo’l-yo’riqlarni o’z ichiga oladi.

Binobarin, islom dini ma’rifati va tarixiy manbalaridagi o’gitlar yurtimizda yashovchi har bir e’tiqodli insonning qalbiga yaqin bo’lib, ularda tabiatni qadrlash mas’uliyatini oshirish bilan birga, ekologik dunyoqarashni har bir shaxs ruhiyatiga doimiy ravishda singdirishga ham rag’batlantiradi. Hadisi Sharifda “Uch joyga – ariqlarga, yo’llarga va soya-salqin yerlarga, ya’ni bog’-u rog’larga axlat tashlab, la’natga qolishdan qo’rqinglar” deyilgan.

Inson bilan tabiat o’rtasidagi bog’liqlik IX-XV asrlarda yashab ijod qilgan Al-Xorazmiy, Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Abdulloh Jayhoni, Abu Ali ibn Sino, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi allomalarning asarlarida ham o’z ifodasini topgan[5].

Xalqimizga xos qadriyatlar — bular ona tabiatni muhofaza qilish, atrof-muhitning tozalik va musaffoligini saqlash, ozodalik va poklik. Yoshlarda ekologik madaniyatni rivojlantirish, tabiatga ehtiyotkorona munosabat ko’nikmalarini shakllantirish va ularning ekologik bilimlarini kengaytirish juda muhimdir. 1992 yilda BMT tomonidan Biologik rang-baranglik to’g’risidagi Rio-de-Janeyroda imzolangan Konvensiya ekologik muvozanatni saqlashda davlatlardan kuchli iroda hamda katta siyosiy kuchni ishga solishda muhim hujjat bo’lib xizmat qilmoqda. O’zbekiston mazkur xalqaro hujjatga 1995 yilda qo’shilgani, respublika hukumati tomonidan O’zbekiston Respublikasida Biologik xilma xillikni saqlab qolish bo’yicha Milliy strategiya va Harakatlar rejasi tasdiqlangani diqqatga sazovor[9]. BMT tashabbusi bilan 22 may “Xalqaro biologik xilma xillik kuni” deb e’lon qilingan. Ushbu ekologik sana butun dunyoda bo’lgani kabi O’zbekistonda ham keng nishonlanadi. Bugungi kunda Konvensiya doirasidagi vazifalarni bajarish maqsadida mamlakatda umumiy yer maydonining 10 foizi muhofaza etiladigan tabiiy hududlar toifasiga kiritish borasida izchil sa’y-harakatlar olib borilmoqda[10].

Ekologik vaziyatni, tabiiy atrof-muhit musaffoligini saqlash maqsadida “5 iyun – Butunjahon atrof-muhitni muhofaza qilish kuni” sifatida xalqaro hamjamiyat tomonidan keng nishonlanadi[8]. Ushbu sanani nishonlashda xalqaro tashkilotlar atrof-muhitni himoya qilish bilan bog’liq g’oya va takliflarini butun insoniyatga xavola qilmoqdalar. Jumladan, BMT Bosh kotibi A.Guterrish “Qat’iy chora-tadbirlarning qabul qiladigan vaqti keldi. Hukumatlar qat’iy da’vat etgan holda ularga murojaat etaman: ifloslantirilganlik uchun soliqqa tortish, qazib olinadigan yoqilg’i subsidiya qilishdan va yangi ko’mir elektrostansiyalarni qurishdan voz kechish zarur. Bizga “kulrang” emas “yashil iqtisodiyot” kerak” deb ta’kidladi[7]. Mazkur sana atrof-muhitni asrab-avaylash bo’yicha bilimlarni chuqurroq egallash, ularni keng targ’ib etish ishlariga yangicha shukuh bag’ishlaydi. Ushbu sanani “Men tabiat bilan birgaman” shiori ostida nishonlash O’zbekistonda an’anaga aylangan. Yoshlar orasida ekologik ta’lim-tarbiyatni, atrof-muhitni muhofaza qilish, sog’lom turmush tarzini targ’ib qilish maqsadida “Yoshlik” talabalar shaharchasida “Yosh ekologlar” kulubi tashkil etilgan. Mazkur harakatlar zamirida yurtimiz ajdodlarining bebaho merosiga munosib voris bo’lishga intilayotgan hozirgi avlod uchun sog’lom va barqaror ekologik muhitni saqlashga jiddiy e’tibor berilgan. Barqaror taraqqiyotga erishish yo’lida ekologik toza ishlab chiqarish mexanizmlarini joriy etish, avtomobillarni

ekologik toza yoqilg'iga o'tkazish, agrar sohada tejamkor texnologiyalarni qo'llash va muqobil energiya manbalaridan foydalanish kabi masalalar muhim ahamiyatga ega.

Natija va muhokama. Bugungi kunda ekologik madaniyatni rivojlantirish va tabiatga ehtiyotkorona munosabat ko'nikmalarini shakllantirish, shuningdek, ekologik bilimlarini kengaytirish zarurligini hisobga olib, doimiy islohotlar amalga oshirilmoqda. Keyingi yillarda bu sohaga alohida e'tibor hukumat darajasida qaralishida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmon va qarorlari [2] hamda "Ta'lim to'g'risida", "Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonunlari muhim ahamiyat kasb etdi. Jamiyatda barqaror rivojlanish tamoyillariga tayangan holda atrof-muhitni muhofaza qilish va ekologik muvozanatni saqlash, ekologik madaniyatni oshirish, tabiatni muhofazalashda jamoatchilik faoliyatini kuchaytirish va ekologik ta'limni rivojlantirishga alohida e'tibor berilmoqda.

Hozirgi kunda hududlaridagi ekologik muammolarni hal etishda jamoatchilik o'rnini oshirish, o'sib kelayotgan yosh avlodning ekologik savodxonligini, ekologik ongi va ekologik madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish, ekologik ta'lim va tarbiya jarayonini samarali tashkil etish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasida ekologik ta'limni rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risi"da qarori tabiatni muhofaza qilish, tabiatdan oqilona foydalanish va ekologik sharoitlarni yaxshilashda ekologik ta'lim tarbiya muhim rol o'ynaydi[3]. Turli mamlakatlardagi ekologik vaziyat va tabiatdan foydalanish usullari ko'p jihatdan aholining ekologik savodxonlik darajasi va ekologik madaniyatiga bog'liqdir. Tarbiya oiladan boshlanadi, shu jumladan ekologik tarbiya ham. Bu jarayon bog'chadan oliy o'quv yurtlariga qadar uzluksiz davom etishi lozim. Tabiatga bo'lgan mehr insonlarning natijasidir.

Ekologik ta'lim va tarbiya xalqaro tashkilotlar (BMT, YuNESKO va YuNEP)ning diqqat markazidagi masalalardan biridir. Ekologik ta'lim va tarbiyani rivojlantirish uchun dunyo va alohida davlatlar miqyosida turli tadbirlar o'tkazilmoqda. Har bir soha mutaxassisi ekologik savodxon bo'lishi va o'z faoliyatida tabiatga zarar yetkazmaslik, shuningdek, ekologik ta'lim-tarbiyani rivojlantirishga hissa qo'shishi kerak.

XX asr oxirida insoniyatning biosferadagi jarayonlarga ta'siri o'zining eng yuqori bosqichiga yetdi. Bugungi avlodda mahalliy va ma'naviy ekologik inqiroz vaziyatlari kuzatilmoqda. Bunday murakkab davrda ekologiyaning har tomonlama, ya'ni ilmiy, nazariy, amaliy, ta'limiy, madaniy va axboriy ahamiyatlari tobora kuchayib bormoqda. Ekologik bilimlarning rivojlanganlik darajasi bevosita atrof-muhit holatini to'g'ri baholash va zarur tadbirlarni o'z vaqtida o'tkazish bilan bog'liqdir.

XXI asr – ekologiya asri bo'lishi shubhasiz. Ekologik ong – ekologik savodxonlik va madaniyatning asosidir. Ekologik ong tabiatni asrab-avaylashda, unga ongli munosabatda bo'lishda, resurslardan me'yorida foydalanishda, tabiiy inqirozning oldini olishda va atrof-muhitni toza saqlashda namoyon bo'ladi. Uning muhim jihati tabiat obyektini subyektiv idrok etish bo'lib, u ko'p qirrali va murakkab shakllanish jarayoniga ega.

Ekologik ta'lim-tarbiya – bu tabiat va jamiyat o'rtasidagi doimiy birlikni saqlash va ularni bog'lovchi tabiiy hamda ijtimoiy qonunlarni o'rganish va hayotga tatbiq etish jarayonidir. Ekologik bilim – insonlarning atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va buzilgan tabiat komplekslarini qayta tiklash bo'yicha to'plangan ma'lumotlar, ya'ni ushbu voqelikning inson tafakkurida aks etish darajasi.

Ekologik ta'limning maqsadi – Vatanimiz tabiati haqida samimiy faxrlanish, g'ururlanish va shu bilan birga qayg'urish kabi his-tuyg'ularni shakllantirishdir.

O'zbekiston Respublikasining ekologik ta'lim konsepsiyasida ekologik ta'lim prinsiplariga quyidagilar kiradi:

- atrof-muhit muhofazasi mahalliy aholining ongi va madaniyatiga uzviy bog'langanligi;
- tabiat va jamiyat qonunlarini uyg'unlashtirish zaruriyati;
- yoshlarni ekologik bilimi va madaniyatini ta'lim orqali bog'langanligi;

- ekologik ta'lim va tarbiyaning majburiyligi;
- yuksak ekologik ma'naviyat shaxs ma'naviyatining ajralmas bo'lagi ekanligi va boshqalar[11].

Ekoturizmning asosiy maqsadlari xulosalarda aks ettirilgan. Ekoturizm o'z ta'rifini berishda birinchi navbatda tabiat qo'ynida bo'lish va uning resurslariga zarar yetkazmaslikni ta'kidlaydi. Tabiat va uning biologik xilma-xillikidan zavq-shavq olgan inson, albatta, bu obyektни asrashni istaydi. Shu bilan birga ekoturizm rivojlanishiga sabab bo'lgan boshqa omillar ham bor.

Ekologik muammolarni hal etish uchun fuqarolar, ayniqsa, yoshlarning ekologik-huquqiy bilimlari, ongi, ma'naviyati va madaniyatini zamon talablari darajasida rivojlantirish zarur. Farzandlarimiz amaldagi barcha qonunlarni, jumladan, ekologik va agrar sohaga oid qonunlarni yaxshi bilishlari va ularning talablariga to'g'ri amal qilishlari lozim. Qonunlarni vijdonan bajarish va amaliyotda to'g'ri tatbiq qilish uchun yoshlarning ekologik-huquqiy ongini, tafakkurini, ma'naviyatini va madaniyatini oshirish zarur.

Ekologik madaniyat — tabiatning rivojlanish qonuniyatlarini chuqur tushunib, unga zarar yetkazmay asrab-avaylashdir. Uning rivoji ekologik ta'lim-tarbiya va ekologik ma'lumotlarni aholiga yetkazish, ya'ni targ'ibot-tashviqot bilan bog'liqdir. Ekologik madaniyatning asosi ekologik ta'lim-tarbiyadir. Bu esa tabiatni muhofaza qilishning ilmiy asoslari uchun zarur bilimlarni chuqur o'zlashtirish jarayoni va natijasi sifatida ko'riladi. Ekologik madaniyat insoniy madaniyatning moddiy va ma'naviy muhit mahsuli sifatida muhim tarkibiy qismidir. Uning taraqqiyoti kasbiy ekologik ta'lim va tarbiya hamda haqqoniy ekologik ma'lumotlarni ommaga yetkazish bilan bevosita bog'liq.

Bugungi kunda dunyoda kechayotgan globallashuv jarayonlari ekologik muammolarni hal etishda faqat resurslarni tejoychi va ekologik toza texnologiyalarni joriy qilish, tabiatni muhofaza qilish tadbirlarini amalga oshirish yoki sohaga oid qonunchilikni takomillashtirish bilan cheklanib qolmaslikni ko'rsatmoqda. Bu masalalarda aholi ekologik madaniyatini oshirish, har bir insonga atrof-muhitga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishni o'rgatish, mamlakatning noyob tabiatini kelgusi avlodlar uchun asrab-avaylash hissini shakllantirish, ekologik holatni yaxshilash va atrof-muhitga salbiy antropogen ta'sirni kamaytirish kabi omillar muhim ahamiyatga ega.

O'zbekistonda ekoturizmni rivojlantirishda ekoturistik obyektlarni to'g'ri munosabatda bo'lishi muhim sanaladi. Ekologik bilim va madaniyatni rivojlantirishda, birinchi navbatda, ekoturizm orqali aholining shunday hududlarni asrab-avaylashini rag'batlantirib, iqtisodiy foyda olish va ijtimoiy yashash tarzini yaxshilash bo'yicha doimiy targ'ibot ishlari olib borilishi lozim. O'zbekistonda tabiatga qilingan hamma sayohatlarni ham ekoturizm deb atay olmaymiz. Chunki shaharliklarning toqqa chiqib dam olishlari, agarda u ekologik maqsadlarga yo'naltirilgan bo'lmasa, ekoturizm emas, balki tabiiy turizmdir. Masalan, toshkentliklarning 90 foizi 100-130 km radiusda tabiat qo'yniga bir kunlik tashrif qiladilar. Mazkur turizm uyushgan holda tashkil etilib, ekologik va sanitar talablarga rioya qilinmaydi. Natijada, tabiiy muhit keskin ravishda ifloslanadi. Ularning aksariyati "yovvoyi turlar" dan iborat bo'lgani uchun ham, sayohatchilarning tabiatga yetkazgan zarari hamda uni qoplash haqida o'ylab ham ko'rilmaydi.

Ekologik turizm esa tabiat qo'yniga mas'uliyatli sayohat bo'lib, atrof-muhitni asrash va mahalliy xalqning ijtimoiy himoyasini yaxshilashni ta'minlaydi. Turizm atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiat boyliklaridan oqilona foydalanish va buzilgan tabiiy komplekslarini qayta tiklashga yo'naltirilgan taqdiridagina ekoturizm bo'la oladi. Ekoturizmning maqsadi esa undan tushgan sarmoyani tabiatni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va buzilgan tabiat komplekslarini qayta tiklashga yo'naltirilgan moddiy va moliyaviy sarf-harajatlardan iboratdir[6].

Ta'kidlash kerakki, ekologik tarbiya, bilim va madaniyat ishlab chiqarish sohalariga qarab o'zgarishi shart emas; ekologik bilimli va madaniyatli inson o'z sohasini ekologiyalashtirishi uchun o'z bilimlaridan foydalanadi. Shu bilan birga, respublikada

ekoturizmni rivojlantirish tarbiyalash jarayonida muhim va istiqbolli yo'nalish bo'lib qolishi zarur. Ekoturizm va boshqa ishlab chiqarish sohaslarida ham inson ekologik bilim va madaniyatni o'rganish uchun ekologik huquq asoslarini puxta bilishi kerak.

Turizmدا ekologik huquqni bilish shart, chunki ekoturizm faoliyatida ishtirok etayotganlar ko'pincha "kelib-ketuvchilar"dir, shuning uchun turist yoki ekoturist tabiatimizda, qo'riqxonalarda yoki noyob landshaftlarda bo'lganda, o'simliklar olamining kamligini hisobga olib, tabiatni toptashga jazolanishini bilishi zarur. Ekologiya huquqi esa jamiyat (kishilar) va tabiat o'rtasidagi o'zaro ta'sirni tartibga soluvchi huquqiy tamoyillar va me'yorlarni o'rganadigan fan sohasidir. Shuning uchun, ekologiya huquqining maqsadi – hozirgi va kelajak avlodlar uchun tabiatni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni huquqiy tartibga solishdir.

Boshqa tarbiya turlaridan farqli o'laroq, ekologik madaniyat shaxsdagi sifat ko'rsatkichlarining eng yuqori mezoni hisoblanadi. Har qanday tarbiya turidan qat'i nazar, shaxs madaniy darajaga erishish uchun o'zida ijobiy xususiyatlarni mujassam etishi zarur. Bu jarayon shaxsning yoshiga, individual va pedagogik xususiyatlariga hamda psixologik jihatlariga mos ravishda amalga oshiriladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, yoshlarning ekologik ong va madaniyatini shakllantirish jarayoni bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Ushbu jarayon uzluksiz va uzviy takomillashuvga erishganda yuqori natijalarga erishish mumkin. Yoshlarning ekologik ongi va madaniyatini aniqlash darajalari ham doimiy ravishda o'zgarib boradi. Bu jarayonni amalga oshirish uchun pedagoglarni turli toifalarga bo'lib, maxsus tayyorlash va qayta tayyorlash zarur. Yuqori ekologik ma'naviyatga ega shaxsni tarbiyalashda milliy ta'lim tizimining roli katta bo'lib, ijtimoiy hayotning barcha yo'llari va vositalaridan oqilona foydalanish lozim.

Ekologik barqaror rivojlanish ekologik muammolarning ijtimoiy-iqtisodiy muammolarga ta'sirini hisobga olib, bu ta'sirlarni ijobiy hal qilishda tabiat resurslaridan foydalangan holda amaliy hamkorlik qilishni talab etadi. Bu yechim mamlakatning barcha mintaqalarida ekoturizmni rivojlantirish, zamonaviy va istiqbolli yo'nalishlardan biri sifatida, dolzarb vazifalardan biridir.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, shuni aytish mumkinki, O'zbekistonda ekoturizmni rivojlantirish uchun tabiiy va geografik imkoniyatlar yetarli. Negaki, yurtimiz o'zining betakror tabiati, go'zal landshaftlari, purviqor tog'lari, bepoyon cho'llari, noyob o'simlik va hayvonot dunyosi, ko'p ming yillik tabiiy yodgorliklari bilan ajralib turadi. Bu yilning to'rt faslida ham o'ziga xos bo'lgan ekosayohatlarni tashkil etish mumkinligidan dalolatdir.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. -Toshkent: "O'zbekiston" NMIU, 2017. -B.570.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 21 apreldagi "Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi PF-5024-sonli Farmoni // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017, 17-son, 287-modda; O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 21 apreldagi "2017-2021 yillarda maishiy chiqindilar bilan bog'liq ishlarni amalga oshirish tizimini tubdan takomillashtirish va rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2916-sonli Qarori // "O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami", 2017 yil 10 may, 18-son, 318-modda.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 27 maydagi "O'zbekiston Respublikasining Ekologik ta'limni rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 434-sonli qarori // <https://lex.uz/ru/docs/-4354743>
4. Homidjon H. Avesto. "Avesto"dan namunalar // O'zbek pedagogikasi antologiyasi. - Toshkent: "O'qituvchi", 1995. - 253 b.

5. 100 Markaziy Osiyo mutafakkirlari. -Toshkent: “Yangi Nashr”, 2011. - 172 b.
6. Nigmatov A., Shomurotova N. Ekologik turizm – yangi fan sohasi // O‘zbekiston ekologik xabarnomasi, 6-son. -Toshkent, 2004. -B.17.
7. Atrof-muhitni muhofaza qilish xalqaro tashkilotlar nigohida. “5 iyun- Butunjahon atrof-muhit kuni havoning ifloslanishiga qarshi kurashish shiori ostida nishonlanmoqda” // Ekologiya xabarnomasi, 6-son, 2019. -B.6.
8. Xidirov Q. “Ekologik tarbiya oilada shakllanadi” // “Xalq so‘zi” gazetasi. 2017 yil 1 iyun.
9. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 1995 yil 6 maydagi “O‘zbekiston Respublikasining 1992-yilda Rio-de-Janeyroda imzolangan Biologik rang-baranglik to‘g‘risidagi Konvensiyaga qo‘shilishi haqida”gi 82-I-sonli qarori // O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1995-y., 6-son, 130-modda.
10. Xushvaqtov I. Ekologik barqarorlik kafolati // “Xalq so‘zi” gazetasi, 2018 yil 22 may, №103 (7061).
11. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 27 maydagi “O‘zbekiston Respublikasida Ekologik ta‘limni rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 434-sonli qarori // Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 28.05.2019-y., 09/19/434/3189-son.
12. Muminov A.Z. Development of ecologic tourism in Uzbekistan // *Central Asian Problems of Modern Science and Education*, 3(3), 2018. -pp.123-126.
13. Babajanova, D., Isakov, B. N., Tilabaev, S. B., & Muminov, A.Z. Interaction of Tourism Development in Uzbekistan with Types of Historical and Cultural Monuments. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 2022. -pp.1730-1739.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 10 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).